

# HEEMKUNDIGE KRING

## “Norbert de Vrijter”



### MEDEDELINGEN:

Heemkundige uitstap op zaterdag 28 augustus 2004  
8<sup>ste</sup> Jaargetijde Heksenboom op zondag 29 augustus 2004

**Tweëntwintigste jaargang nr. 85 augustus '04**

Driemaandelijks contactblad van de heemkundige kring “Norbert de Vrijter”

Afgiftekantoor: 2275 Lille

Verantwoordelijke uitgever: Heemkundige Kring “Norbert de Vrijter” VZW

p.a. Rosette Dillen, Moereind 22, 2275 Lille.

Rek.nr. 979-0878854-39

## Inhoud

Dieren in de religieuze volkscultuur deel II  
Verslag uitstap Tielen  
De dode aan de feesttafel uitgenodigd...  
Advertenties  
Diversen

## Informatie Heemkundige Kring

De Heemkundige Kring "Norbert de Vrijter" is op 1 maart 1983 opgericht en heeft tot doel zich toe te leggen op het bewaren, bestuderen, verzamelen, bekendmaken en het doen waarderen van het heem, de oudheidkunde, de geschiedenis en de volkskunde van de deelgemeenten Gierle, Lille, Poederlee en Wechelderzande.

Het lidgeld bedraagt 13 euro per jaar. Hiervoor ontvangt u de 4 contactbladen en het jaarboek.

## Bestuursleden

Voorzitter : Rosette Dillen, Moereind 22, Wechelderzande. 03/312.49.03.  
Ondervoorzitter : Walter Driesen, Poederleeseweg 90 bus 6, Lille. 014/88.23.91.  
Secretaris : Louis Bertels, Valvekenstraat 20, Lille. 014/88.39.09  
Penningmeester : Jos Willems, Heiend 7, Lille. 014/88.02.66.  
Erevoorzitter : Jos Aerts, Boskant 17, Lille. 014/88.07.77.  
Bestuursleden : Vic Van Duppen, Middelveld 27, Gierle. 014/55.51.57.  
Wim Peeters, Kloosterstraat 26, Gierle. 014/55.33.55.  
Tom Kersemans, Schoorstraat 16, Gierle.  
Jules Van Olmen, Vlimmersebaan 58, Wechelderzande. 03/312.07.80.  
Susy Govaerts, Brevennendijk 4, Wechelderzande. 03/309.06.03.  
Nico Paepen, Begonialaan 4, Wechelderzande. 0497/282169.  
Jos Geysen, Zagerijstraat 35, Lille. 014/88.10.79.  
Frans Van Glabbeek, Poederleeseweg 42, Lille. 014/88.02.89.  
Alex Vercammen, Boskapelstraat 98, Lille. 014/882375.  
Walter Van den Branden, Boskant 76, Lille.  
Telefoon werk Molenmuseum Wachtebeke 09/342.42.40.

De uitgever heeft er naar gestreefd auteursrechten op de illustraties te regelen volgens wettelijke bepalingen. Diegene die meent zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich alsnog tot de uitgever te wenden.

Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook mits vermelding van de naam van de auteur en de jaargang van de Heemkundige Kring "Norbert de Vrijter".

# Dieren in de religieuze volkscultuur

## Van instrumentalisering naar sentimentalisering (deel II)

Hier volgt dan het vervolg van het artikel van **Hans Geybels** over het dier in de volksreligieuze cultuur.

### 3. Hoe komt het dier aan bod in de volksreligieuze cultuur?

Er zijn een drietal grote domeinen aan te wijzen.

In de eerste plaats spelen dieren een cruciale rol in de orale en de schriftelijke hagiografische tradities. In tal van vitae spelen dieren een kapitale rol. Het valt op dat het dier meestal opvallend positief verschijnt in die verhalen, tenzij het gaat over mythologische en dus demonische wezens die stevast verslagen worden door de heilige (bv. Sint-Joris en de draak)

Het tweede domein is het zieke dier dat wegens zijn hoge economische waarde in een landbouwcultuur kost wat kost genezen moest worden en waarvoor men dan een dringend beroep deed op diergeneesheiligen. In dat domein constateren we de grootste evolutie. We beperken ons tot de grote hoevedieren en het pluimvee.

Ten slotte kennen we het eigenaardige, maar bloedloze en vreedzame fenomeen van het offer van het levende hart.

#### 3.1. De hagiografie

Door de intense verbanden tussen de macrokosmos (de hemel) en de microkosmos (de wereld) kreeg de schepping, (vooral vanaf 12<sup>de</sup> – 13<sup>de</sup> eeuw) een spirituele betekenis. Vandaar dat in de hagiografie vogels dikwijls een boodschappersrol vervullen tussen God en mens. Wilde dieren zijn des duivels en verwijzen dikwijls naar het heidendom; vandaar dat ze steeds verslagen worden door heiligen. Anderzijds kunnen diezelfde wilde dieren ook instructief optreden ten aanzien van zondaars en helpen ze heiligen de zondige wereld te ontvluchten. Opvallend daarbij is dat zelfs wilde dieren af en toe positief benaderd worden. Een van de bekendste voorbeelden in dat opzicht is het verhaal over Sint-Franciscus en de wolf van Gubbio.

Eén ding staat vast: dieren hebben een instrumentele betekenis: ze hebben een functie ten aanzien van de mens. Dat blijkt duidelijk uit de provisoire indeling van hoe dieren aan bod komen in de hagiografie. Zonder het thema uit te putten, onderscheiden we een viertal categorieën: wilde dieren die heiligen dienen en gehoorzamen, gevleugelde dieren, vissen en duivelse dieren. We zullen kort stilstaan bij de verschillende categorieën.

In de eerste plaats **wilde dieren die heiligen gehoorzamen en dienen**. Dieren die zich gehoorzaamend en dienend opstellen ten opzichte van heiligen, staan symbolisch voor onderwerping en gehoorzaamheid aan de Schepper. De vitae (levensbeschrijvingen) van de heiligen Paulus van Thebe (+390) en Marinus verkondigen dezelfde boodschap: degene die zich onderwerpt aan goddelijke bevelen, zal ondervinden dat alles en iedereen zich aan hem of haar onderwerpt. God schenkt *dominium* aan degenen die Hem gehoorzamen. De gehoorzaamheid van de dieren staat in schril contrast met de ongehoorzaamheid van mensen

**Gevleugelde dieren** hebben steeds tot de verbeelding van de mens gesproken, ook in het christendom. Ze worden meestal in verband gebracht met de hemel (engelen). Het bekendste voorbeeld is de Heilige Geest die voorgesteld wordt als een duif. De ziel

van vele heiligen ziet men na hun dood als een duif omhoog vliegen. Vogels verzinnebeelden het spirituele. De zwarte raaf is ambigu. In het leven van de heilige Benedictus (+547) speelt ze een positieve rol, in dat van de heilige Expeditus (3<sup>de</sup> eeuw) en negatieve.

De verhalen over **vissen** komen enkel voor in een monastieke context en verwijzen vanzelfsprekend naar het evangelisch verhaal van de wonderbare visvangst: indien men trouw blijft en niet opgeeft, zal men tegen alle verwachtingen in slagen. Verhalen met vissen treffen we voor het eerst aan in de *Dialogen* van Gregorius de Grote (+640): God zorgt providentieel voor zijn monniken, indien het geloof van de monniken sterk genoeg is.

Ten slotte figureert in de hagiografie een hele reeks **duivelse figuren**, zoals draken en slangen. Heiligen slagen erin om duivelse en wilde dieren, demonische symbolen, te temmen of te verslaan en blijven immuun voor hun aanvallen. Vooral woestijnvaders en heremieten worden aangevallen door wilde dieren: de heilige Antonius Abt is exemplarisch. Sint Patrick (+461) slaagt erin alle slangen van Ierland te verdrijven. De demonische dieren stellen de heiligen op de proef en daardoor verwijzen deze verhalen naar de kracht van het geloof.

Het is duidelijk dat met dieren instrumenteel, zij het niet brutaal, wordt omgesprongen in de middeleeuwse hagiografie: dieren kunnen net als de hele schepping figureren als openbarende sporen van Gods woord. De natuur werd enkel gerespecteerd omwille van de goddelijke sporen die erin verborgen lagen.

De betekenis van dieren in de hagiografie is grofweg te herleiden tot drie positieve thema's: heiligheid, gehoorzaamheid en bescherming. De sacraliteit van de heiligen wordt aangetoond doordat dieren, ook wilde, zachtmoedig met hen omspringen of doordat de heiligen zachtmoedig met hen kunnen communiceren. De schrijvers van die vitae willen daarmee aanduiden hoe de heiligen zonden als angst en vijandschap onder schepselen overwinnen. De relatie tussen heiligen en dieren is er een van ondergeschiktheid en gehoorzaamheid. De dieren leven niet alleen in vrede met de heiligen, ze gehoorzamen hen ook. Tenslotte gaat achter die verhalen de idee schuil dat God de heiligen beschermt, zoals God eerder deed met Daniël in de leeuwenkuil. Het is echter zo dat dit onderdeel (dieren in de hagiografie) de volkscultuur rechtstreeks niet erg beïnvloed heeft, want vitae werden hoofdzakelijk geschreven door kloosterlingen.

De landbouwbevolking zadelde heel wat heiligen met dieren op. Een mooi voorbeeld daarvan is de heilige Gertrudis (+659) en haar muizen. 17 maart was een belangrijke dag voor de landbouwers omdat dan het ongedierte werd aangepakt. De heilige Gertrudis werd op dat ogenblik hoofdzakelijk in kloosterkringen vereerd. Vanaf de 16de eeuw duiken de eerste iconografische voorstellingen op van de heilige Gertrudis in het gezelschap van muizen. Het is best mogelijk dat de landbouwbevolking een mengeling heeft gemaakt van het gebruik op die dag enerzijds (ongedierte verdelgen) en de heiligenkalender anderzijds, waar op 17 maart Sint-Gertrudis figureert, waardoor de heilige Gertrudis de patrones tegen ratten en muizen is geworden. Op gelijkaardige manier is de heilige Antonius aan zijn varken geraakt.

### 3.2. Volksreligieuze diergeneeskunde

Heiligen hebben tot voor de Tweede Wereldoorlog een cruciale rol gespeeld in het genezingsproces van mens en dier. Er is een speciale band tussen geneeskunde en diergeneesheiligen.

Een belangrijke beschermheilige voor het gehoornde vee is Sint-Cornelius (+253), omdat zijn naam in het Latijnse *cornu* (hoorn) verborgen zit. Voor paarden kon men terecht bij Eligius van Noyon omdat hij eerst hoefsmid was vooraleer hij bisschop werd. Voor varkens kon men terecht bij Sint-Antonius Abt, de woestijnvader. Zijn varken is iconografisch steeds een probleem geweest, vermoedelijk houdt het verband met een middeleeuws gebruik van de naar hem genoemde Antoniusbroeders. Op het terrein van de volksreligieuze diergeneeskunde constateren we de grootste verschuivingen. Enkel de stenen en mineralen met geneeskrachtige waarde hebben de tijd overleefd en worden door tal van mensen nog ernstig genomen. Op het gebied van de diergeneeskunde hebben dierenartsen de veterinaire heiligen bijna totaal verdrongen. Mensen nemen niet langer deel aan de Sint-Antonius- of Sint-Hubertusvieringen om de gezondheid van hun dieren te vrijwaren. Wel populair blijven dierenzegeningen, maar dat wordt eerder verklaard door toegenomen belangstelling voor 'folklore' dan door een geloof in de werkzaamheid van de beschermheiligen.

De auteur vermeldt een Sint-Antoniusviering in de prov. Limburg en somt de verschillen op tussen de hedendaagse vieringen met die van eeuwen her. Wij moeten niet naar Limburg kijken maar kunnen in ons eigen dorp de vergelijking wel trekken. Het is een feit dat rond het Sint-Antoniusgebeuren zich meer en meer randactiviteiten afspelen en dat vanaf de jaren tachtig de belangstelling voor deze heilige enorm is toegenomen. Deze revival heeft meer weg van een profaan volksfeest dan van een devotieel gebruik. Om zoveel mogelijk mensen aan te trekken werd de feestdag van de heilige verplaatst naar de zondag het dichtst bij of na de eigenlijke feestdag. Dat het al lang niet meer gaat over het dierenwelzijn, wordt niet alleen aangetoond door het feit dat het dierelement gefolkloriseerd is geworden, maar ook door het doodbloeden van tal van bedevaartplaatsen die te maken hadden met dierenheil. Een mooi voorbeeld daarvan is de Norbertijnerabdij van Tongerlo, waar de heilige Siardus(+1230) werd aanroepen tegen ziekten die vee in het algemeen treffen. Voor zover de verantwoordelijke voor de Siardusverering (een pater uit de abdij) kon nagaan, zijn er sinds de Tweede Wereldoorlog geen landbouwers meer die een beroep doen op Siardus. Sint-Siardus wordt geraadpleegd voor problemen waar men ook andere heiligen, vooral Maria, voor raadpleegt: ziekte, echtscheidingen, examens enz. *(Toen wij met onze kring in de zomer van 2003 een regionale uitstap maakte naar de abdij was er een grootmoeder, die met haar dochter en twee kleinkinderen de zegen van Siardus kwam vragen over het jongste kind dat nogal "een schreeuwer" bleek te zijn. Een medailletje werd als aandenken meegegeven)*

We worden geconfronteerd met een paradox: sociale wetenschappers en antropologen hebben in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw massaal de teloorgang van traditionele feesten voorspeld, maar het tegendeel is waar, zelfs voor fenomenen binnen het volksreligieuze discours. Mensen die deelnemen aan religieuze volksfeesten doen dit voor de gezelligheid, vermaak en vertier, de romantiek van het gebeuren. Wanneer men expliciet vraagt naar de betekenis van de religieuze achtergrond van het feest, antwoordt men lachend: 'Baat het niet, dan schaadt het niet!' Kortom er is iets te doen in het dorp (en liefst ook iets te zien). Dat is de typische motivatie van de postmoderne mens. Een belangrijke zorg voor de organisatoren is om het gebeuren 'authentiek folkloristisch' te maken. Het moet allemaal 'echt' zijn. Men stelt echter vast dat in deze drang om het allemaal echt te maken veel dingen zijn bijgevoegd zoals volkssporten, Antoniusdrupkes, eetpartijen, ... Anderzijds ontbreken de traditionele zaken die men op een bedevaart verwacht: medailles, bedevaartvaantjes en bidprentjes. Men bricoleert een 'folkloristische identiteit'.

	..... – Tweede Wereldoorlog	Jaren 80 - .....
Sacrale plaats	Kerk	Rond de kerk
Sacrale tijd	Feestdag van de heilige Ernst van het feest	Weekend Opvullen van vrije tijd
Sacrale objecten	Medailles, bedevaartvaantjes, kaarsen...	'gadgets': Sint-Antoniusbier, Sint-Hubertussoep
Publiek	Bedevaarders	Toeschouwers Consumenten

### 3.4. *Het offer van het levend hart*

Eén gebruik met dieren in de volksdevotie is volledig uitgestorven. Het levend hart is de naam voor het dier dat 'geofferd' wordt ter ere van een of andere beschermheilige van het vee. Het gaat om een offer in natura: een levend dier. Het offer bestaat precies uit de verkoop van dat dier en die verkoop kan op verschillende manieren gebeuren. (Het dier werd in een kooi of ren in of aan het kerkgebouw gezet). Of het dier wordt eenmalig per opbod verkocht waarbij men telkens begint te roepen vanaf het voorgaande bedrag, of men roept zolang de koster de klok heeft laten slaan en de laatste roeper ontvangt het dier. In de eerste twee gevallen is het dikwijls de eigenaar van het dier die zijn eigen dier (meestal pluimvee) terugkoopt. De achterliggende volkstheologie luidt dat een geofferd dier niet alleen de zonden en de kwalen van de stal mee naar de kerk neemt en er ook van gezuiverd wordt, maar ook terugkeert als een gezegend dier dat de heilzame kracht zal verspreiden in de stal of op het hele erf. Het is vanzelfsprekend dat dit gebruik verdwenen is, want de dieren die in de huidige volksdevotie centraal staan, zijn van een andere aard dan de economisch belangrijke erfieren van vroeger en ook de reden waarom men vandaag dieren laat zegenen is van een andere aard dan vroeger. Het is geen levensbelangrijk ritueel meer, maar een 'folkloristisch' evenement.

### 4 Slot

Voor het studieveld dat hier besproken werd, zou dan één indringende vraag beantwoord kunnen worden: waarom laten mensen hun dieren zegenen binnen een kerk die ze grotendeels de rug hebben toegekeerd? We hebben gepoogd het antwoord op die vraag voor een groot deel te verklaren vanuit het evenementieel karakter van de huidige volksreligieuze feestcultuur. Het evenement – zowel in de betekenis van het spektakel als van het kortstondige- staat centraal in deze verklaring, zonder daarmee te willen beweren dat ze totaal of volledig is. De conditie van de postmoderne mens leek in ieder geval een geschikte invalshoek om de wijzigingen in de feestcultuur enigszins te begrijpen.

Rosette Dillen

## OPROEP

### Klompemakerij Jef Wouters van Poederlee

Na het heengaan van Jef van Monnekens bestond zowel bij de familie als bij de Heemkundige Kring de bekommernis de klompemakerij te bewaren en liefst ooit ergens terug op te stellen. Onder impuls van Rik de Bakker verwierf de Heemkundige Kring dit patrimonium, evenwel onder toezicht van de familie. Onze dromen dienaangaande werden echter gedwarsboomd door het museumdecreet. Desondanks werd er geopteerd voor bewaring, zowel door de H.K. als de familie. De messen en het kleine tuig liggen veilig opgeborgen in het arsenaal van de H.K. De halfautomatische klompemachine staat sindsdien in de oude melkerij te Lille. Het gemeentebestuur heeft, omwille van plaatsgebrek, aan de H.K. gevraagd om uit te kijken naar een andere opbergplaats. Vandaar deze oproep!

**Heeft of weet iemand een plaats om deze machine (3 X 2 X 1,5 m) op te bergen?**

Wie ons uit de nood kan helpen of een goede opbergplaats kent, gelieve dringend contact te nemen met het bestuur.



### HEKSENWANDELINGEN

ELKE VRIJDAG VAN OKTOBER  
ER ZIJN NOG PLAATSEN VRIJ!  
SNEL INSCHRIJVEN IS WEL DE BOODSCHAP!

Inschrijven bij Jos Willems, Heiend 7, Lille. 014/88.02.66 of  
Vic Van Duppen, Middelveld 27, Gierle. 014/55.51.57.

### 8<sup>ste</sup> JAARGETIJD

## HEKSENBOOM

OP ZONDAG 29 AUGUSTUS 2000 VANAF  
11.30 UUR

AAN DE VOET VAN DE ROLLEKENSBRUG (E-34)

ATTRACTIES: MANDENVLECHTERS, VLEGELDORSEN,  
DORSEN MET PINMOLEN, MESSEN EN SCHAREN SLIJPEN  
LANGSKOMEN SCHAKEL-ZUID

WIE LUST NOG EEN HARING, VARKENSPOTEN OP  
GROOTMOEDERSWIJZE!

## Op bezoek bij: “Tielen, mijne vriend”

Tielen? Wat is daar nu te bekijken?

Meer dan U dacht: als je maar goed weet te kiezen en de nodige contacten kunt leggen. Op initiatief van onze voorzitter trokken we dus naar Tielen met een dertigtal tegen de regen gewapende deelnemers.

Alsof we goede bekenden waren trokken we ‘Tielenhof’ binnen langs de achterpoort. Een goede keuze want nergens anders laat het oude kasteel zich in al zijn glorie zo bewonderen. We drentelden even en bleven met open mond staan, want zoiets hadden we niet verwacht achter een oude donkere voorgevel en eerder vuile gracht. De heer Dams, eigenaar sinds 1968 en bewoner vanaf 1970, had zich degelijk voorbereid en lichtte de verschillende bouwtypes en stijlen toe: van het romaanse poortgebouw, over de gotische achtergevel tot de classicistische zuid-oostgevel. Daarna ging de voordeur voor ons open. We werden overweldigd door een geslaagde restauratie en een smaakvolle inrichting. En wanneer de heer Dams ons over de degelijke dakconstructie onderhield, stormden de moedigen de wenteltrap op om de uitleg aan de waarheid te toetsen. We mochten trouwens gans het pand bekijken en de “Oh’s!” waren veelbetekenend. Zelfs de vroegere boerderij, met de woning van de kastelein, was een bezoek overwaard. Wat graag beschikten we over een ruimte als deze om ons jaarboek voor te stellen! Maar even geduld, ook ons ‘Heemhuis’ wordt een pareltje! Bij een glaasje zonder alcohol bedankten we onze gastvrije en attente gastheer. Mevrouw lieten we – althans volgens Nico – als verjaardagsgeschenk de afwas van de glazen.

Van het ‘Tielenhof’ begaven we ons naar de kapel van de Prijstraat, die langs de winterweg naar Gierle werd gebouwd in 1664. De kapel is gewijd aan O.- L.- V.- van- Bijstand. Die bijstand is zeker nodig geweest, want volgens dokter Claes, onze gids en de man achter de restauratie, stond ze enkele tientallen jaren geleden op invallen. Na een deskundige geschiedkundige uitleg over het ontstaan en de bouwgeschiedenis van de kapel - na te lezen in een brochure in de bib van de heemkundige kring, ging de deur voor ons open. We waren hier getuige van een deskundige en geslaagde restauratie. We onthouden dat de restaurateurs niet gekund hebben wat de bouwers wel konden: nl. een overhangende voorgevel neerzetten en dat de kapel geschilderd werd met ‘platte kaas’. Ook bij dit bezoek viel ons de attentie van de gastheren op: niet overal wordt voor ons de vlag uitgehangen! Het derde bezoek van deze namiddag was evenmin alledaags.

*In een klein stationnetje ’s morgens in de vroege ...* staat een gezin op en leeft en geniet van hun woning, hun station. De heer De Serrano, jaja de zoon van ..., heeft zijn oog op het leegstaande station van Tielen laten vallen en er na vijf jaar hard werken een woning van gemaakt, die zo gezellig is, dat de bewoners de treinen laten voorbij rijden. Alhoewel niet overdreven zijn er toch details van het vroegere station zichtbaar gebleven. Vooral de verwerking van de vroegere loketten in het interieur van de leefkamer is opvallend mooi. We kunnen alleen maar dankbaar zijn dat mensen als de familie De Serrano en Dams hun deuren willen openstellen voor een groep – weliswaar respectvolle – onbekenden en ons laten meegenieten van hun realisaties. Bedankt daarvoor.

Naar goede gewoonte gingen we op uitnodiging van de voorzitter nagenieten in ‘ Brasserie ‘t Dorp’ bij een welgekomen drankje. En tevens naar goede gewoonte opende de hemel haar sluisen nadat we gezellig maar luidruchtig binnen zaten.

Alweer een geslaagde uitstap en voor de deelnemers is Tielen zeker “hunne vriend” geworden.

Walter Driesen



## De dode aan de feesttafel uitgenodigd...

### (Sage of waar gebeurd ?)

Of hoe Walter Van den Branden Poederlee verkoopt te Destelbergen.

"Laat de doden met rust". Het is een dwingende waarschuwing die we in onze tijd nog altijd dikwijls horen. Maar beseffen we wel wat daarmee precies wordt bedoeld?

Weet dat de dode echter weer in het rijk van de levenden kan opdoemen, omdat hij hiertoe gedwongen, verzocht of uitgenodigd wordt. Aan de basis van deze gedachte ligt de eeuwenoude cultus voor de doden, waarvan nog altijd elementen heden ten dage springlevend zijn.

De zorg die men aan een begrafenis besteedt; het dragen van rouwkleding; het opsmukken van de graven; het laten lezen van jaargetijden en zielenmissen; Allerheiligen en Allerzielen: het komt allemaal oorspronkelijk neer op geplogenheden om de dode niet te storen, om hem of haar gunstig te stemmen, om zijn wraak niet op de hals te halen.

Bij de zogezegde primitieve volkeren, maar ook bij onze verre voorouders, leeft die bekommernis om de doden veel sterker, want de doden worden op feesten uitgenodigd, men schenkt hen geregeld voedsel, drank of geschenken en men betreft hen zelfs bij discussies over belangrijke problemen.

Weet dus dat de dood geen scherp snijdend zwaard is, maar een overgang die jarenlang kan aanslepen, tot de "overledene" doodgaat, dat wil zeggen letterlijk vergeten is ...

Dikwijls werd de dode uitgenodigd. Meestal is dat de schedel. Dat hoeft ons niet te verwonderen, want alle volkeren hebben in de schedel altijd de zetel gezien van de geest, de Kracht: en daarom wordt hij geëerd en gevreesd.

Het gebeurt dat de dode op de uitnodiging ingaat, maar dan nodigt hij de levende tot een tegenbezoek uit.. .in de hel!

Als maalter van de watermolen van Ottergem weet ik dat er meer is tussen hemel en aarde, en dat men met de dood niet moet spotten. Iedereen wordt ooit door de dood ten dis uitgenodigd. Maar met zo'n dagen als rond Allerheiligen en Allerzielen is het, me dunkt, meer dan gepast dat ik een oude gebeurtenis bovenhaal die in onze familie van vader op zoon en van moeder op dochter wordt verder verteld.

Onze familie en een verhaal die allebei hun oorsprong vinden in Poederlee, een klein dorpke in de Antwerpse Kempen, tussen Turnhout en Herentals. Ge zult zeggen: "Wat hebben wij hier, in Destelbergen, te maken met de familie Van den Branden en dat verre Poederlee, meer dan honderd kilometer van hier?" Wel, meer dan ge op het eerste zicht zoudt durven denken... Ik heb het nog als kleine snotaap door mijn overgrootmoeder horen vertellen.

Zij vertelde dat de historie was voorgevallen met een broer van haar overgrootmoeder, maar het kan zijn dat ze er een paar generaties naast zat.

Nu, het gaat wel om de feiten zelf, niet zozeer over het wanneer ervan. Die broer was, zoals blijktbaar eigen aan onze familie, een flinke kerel, groot en goed gebouwd voor zijn leeftijd. Hij was op zekere dag gezonden met een commissie naar 't kasteel. 't Moet zijn dat hij bijzonder in de gratie viel van de baron van Poederlee, want hij werd gevraagd om op het kasteel te komen inwonen als herenknecht. Thuis waren ze ermee gediend, peinst maar, zulk een eer. En 's anderendaags trok hij naar het kasteel. En van simpele knecht verhoogde hij tot tafelknecht.

De baron had ook nog een broer van rond de veertig die bij hem inwoonde. 't Was een verloren zoon die heel zijn fortuin verbrast had. Mijn overgrootmoeder vertelde altijd als detail erbij dat die broer "heer van Destelbergen" was, waar dat ook mocht wezen.

Nu: om familieschandaal in Destelbergen te beletten, hadden ze hem in het kasteel van Poederlee opgenomen. Het belette hem niet dat hij nog met zijn hoofd in de wolken liep, maar wel op kosten en ten laste van 't kasteel. Op het kasteel was het jaar in jaar uit gaan en keren van het groot volk. Er werd daar geteerd en gesmeerd, gegeten en gedronken van 't vaderland weg.

't Gebeurde nu dat de mislopen heer van Destelbergen op een dag voorbij het kerkhof wandelde waar een oud wijveken stond te lezen aan een graf.

*"Wat den drol voert gij daar uit?"* vroeg hij aan dat wijveken.

*"Ik lees voor de zielenlafenis van mijn man zaliger..."*

*"Maar gij onnozel schepsel, gelooft gij waarlijk aan zulke truterij?"*

*"Wel, bah ja-ik, menheer..."*

*"Ge moet daar mee uitscheiden met al die onnozelheden, ge maakt mij daarmee kwaad. Dood is dood, en daarmee amen en uit!"*

't Moest wel passen, er lag daar niet verre een stuk van een doodshoofd. Van kwaadheid schopte de heer daartegen dat het een heel eind verder rolde, en: *"Is 't dat er hiernamaals nog een ander leven is, awel ik nood u vanavond op het Kasteel!"*, riep hij groen van koleire tegen het doodshoofd.

Die avond was er grote overkomst op 't Kasteel, volk van ver en bij, allemaal kasteelheren en grote madammen. 't Was een feest zonder einde, de wijn stroomde de trappen af en er was getier en gebras gelijk een oordeel.

Rond middernacht snokte iets geweldig aan de bel van de poort dat het klonk tot in de zaal, en 't klonk zo akelig dat het gerucht van de feestvierders stilviel. De tafelknecht, mijnen voorouder dus, ging direct opendoen: niemand anders van de knechten en meiden die durfde. Maar hij had nog maar het kijkvensterke op een spleetje open, of hij smeedt me daar een lelijke schreeuw uit, en hij naar binnen. Al bevend gelijk een riet, wit lijk een afgelegd lijk, gaat hij bij den baron.

*"'t Is een gruwelijk spook met ogen lijk kolenvuur en 't zegt dat het binnen moet zijn"*, stamelt hij met moeite.

De broer van de baron springt recht. *"Ze zijn hier al die moeten zijn,"* zegt hij, *"We zijn hier allemaal, 't moet hier niemand meer zijn!"*

Maar op datzelfde moment staat dat spook bij hem en grijnst, pakt een beker wijn van de tafel, drinkt het in één teug uit en een grafstem komt uit de mond en zegt: *"Ik ben uwen grootvader. Gij moet met mij mee naar de eeuwige verdoemenisse!"*. *"Niemandalle!"*, roept de heer van Destelbergen en hij stribbelt tegen.

't Spook pakt den heer bij zijn leden en slaat hem met zijn lijf en ziel tegen de zuilen van de schouw dat bloed en hersenen in het rond spetteren. Niemand durfde te helpen, want ze hadden allemaal benauwd. Ten langen lesten was de heer van Destelbergen dood en was het spook weg en door...

Daar was een tumult ongehoord en al krijsend en tierend vluchtten alle gasten weg naar waar ze konden. s 'Anderendaags is de baron uit zijn kasteel vertrokken, met alle meubels.

Knechten en meiden werden afgedankt. Een dag later brandde het kasteel van Poederlee tot op de grondvesten af. En het werd nooit meer opgebouwd.

Het rare is dat ik jaren nadat ik dat verhaal in onze familie hoorde vertellen, ik geschiedenis ben gaan studeren, hier in Gent. Ik heb zo uit puur interesse onderzoek gedaan naar de heren van Poederlee. En wat vond ik terug in een archief in Mons? Rond 1500 brandde het kasteel van Poederlee om onverklaarbare redenen uit. In die periode was een zekere Jacques de Brimeu heer van Poederlee. En in 1499 werd in Poederlee begraven: Jean de Brimeu, heer van Destelbergen.

Toeval? Of echt gebeurd?

Walter Van den Branden